

Центральна научна бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Латвійська академічна бібліотека

ХАРКІВ ТА ЛАТВІЯ: КУЛЬТУРНО - ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

**Література із фондів
Латвійської Академічної бібліотеки**

При першій зустрічі завжди шукають спільні пункти стикання - спільні інтереси, спільні проблеми та спільних знайомих і при створенні цієї виставки також було знайдено багато таких пунктів де перетинаються культурно - історичні дороги Латвії та українського міста Харкова. В Латвії добре знають славнозвісний Харківський університет, який є одним з найстаріших в Східній Європі, Харківський Театральний інститут, Харківський драматичний театр, архітектурні спорудження славетного архітектора Олексія Бекетова, поважають відомого режисера Анатолія Ефроса, для якого, як і для кінорежисера Володимира Абрамовича, драматурга Едуарда Володарського, фізика академіка Іллі Ліфшица, фантаста Єремія Парнова та багатьох інших, Харків є рідним містом. Історія свідчить про те, що дороги харків'ян та латишів перетиналися не один раз. Першим ректором Харківського університету був уродженець Риги Іван Ризький (1761 - 1811), який навчаючись в Псковській духовній семінарії, набув своє прізвище завдяки назві свого рідного міста. Пізніше він одружився на сестрі засновника університету Василя Казаріна (1773 - 1842). Іван Ризький був прогресивним професором, надзвичайно відомим як в колах викладачів так і серед студентів - про що свідчать його багаторазові перемоги(виключаючи 1807 рік) на кожнорічних ректорських виборах до самої його смерті. Рижанином був іще один ректор Харківського університету - Порфирій П'ятницький (1859-1940).

Мабуть що не всім є відомий той факт, що перший журнал проблем хімії на колишній російській території був надрукований в Ризі. Цей журнал розпочав друкувати Давид Хейронім Гриндель, який був людиною з дуже цікавою біографією - виходець із біглих кріпосних, який був наділений великим талантом організатора з надзвичайно сміливими задумами. Професор Харківського університету Фердинанд Гізе став співучасником - видавцем журналу "Щорічник російської хімії та фармації" (1803 - 1810), що видавався в Ризі. Щорічник Грин-

дея перетворився в щорічник Гринделя та Пза і по своєму змісту став дуже насиченим та різноманітним виданням.

Перша інформація що до латишів в Харкові з'явилася в кінці 19 століття. 25 вересня 1899 року було засноване Харківське латиське товариство взаємодопомоги і на той час в Харкові вже проживало 150 латишів.

Життєвий шлях засновника латиського научного мовознавства Яниса Ендзеліна тісно пов'язаний з Харковом і, як він сам визнавав, саме Харківський період був найнасиченішим в його житті. Саме в Харкові Янис Ендзелін написав свою найважливішу і найвагомішу роботу - «Грамматика латиської мови».

Для визначного латвійського композитора Андрія Юр'яна Харків став другою батьківщиною, тут він прожив з 1882 по 1920 рік. Саме тут паралельно з викладацькою роботою Андрій Юр'янс розпочав займатися роботою музикального критика. В харківській російській щоденній газеті «Южний край» з 1887 до 1893 рік було надруковано біля сотні публікацій Андрія Юр'яна, що висвітлювали питання пов'язані з музикою. На той час не було ні одної важливої події в музикальному житті Харкова, яка б не мала його оцінки, спонукання чи ж в якій він би не приймав прямої участі. В Харкові проживали і брати Андрія Юр'яна музиканти Юріс та Павулс. За рік до смерті Чайковського братам Юрісу та Павулу Юр'янам вдалося познаймитися з геніальним майстром особисто. Ця нагода з'явилася у них весною 1892 року, коли в Харкові відбувся концерт творів Чайковського, на якому диригував сам автор. Після концерту Чайковський на декілька днів затримався в Харкові і, досконально познаймившись з роботою музикальної школи, відзначив успіхи духового оркестру під керівництвом Юріса Юр'яна, що складався з сорока вихованців дитячого притулку.

В 1909 році на чолі кафедри фізіологічної хімії Харківського університету стає латвійський професор Роберт Кримбергс.

Перша світова війна внесла великі зміни, як в життя всіх народів Європи, так і в життя латиського народу. Хвиля біженців з районів, що знаходилися в зоні військових дій, котилася на схід. Розпочалася евакуація ризьких підприємств та кваліфікованих працівників. Частина працівників зайшла свій новий дім в гостинному Харкові. З Риги до Харкова було евакуйовано три підприємства - «Union», «Gerlach und Pulst» та Велосипедна фабрика Лейтнера "Росія". В 1915 році побіля Харкова Харківське латиське товариство взаємодопомоги організувало комітет по допомозі біженцям.

З 1918 до 1919 року в Харкові друкувалася латиська газета "Atvase". В Харкові працювали письменники Алвіс Цепліс та Линард Лайценс. В Харкові народилася славетна латиська акторка Елза Радзіня (1917-2005), яку дуже часто називають королевою сцени. Фільм режисера Григорія Козинцева "Гамлет" (1964) вже сам по собі є легендою, а роль Гертруди в цьому фільмі забезпечила Елзі Радзіні відомість в усьому світі.

Ризький театр російської драми в Ризи завжди був одним з центрів культури. Вже з своїх перших кроків, з 1889 року, той став одним з найкращих театрів Російської імперії. Багато з ведучих актерів цього театру були харків'янами - Володимир Сигов (1945 - 1982), Василь Басихін (1927), Катерина Бунчук (1895 - 1968).

Адольф Шапіро (1939) після закінчення Харківського театрального інституту набув широкої відомості (також і міжнародної) будучи головним режисером Молодіжного театру міста Риги (1964 -1992).

Ректор Балтійського Російського інституту фізик та економіст за освітою Станіслав Бука народився в 1950 році в Харкові, де і набув свого часу фізичну освіту в Харківському державному університеті. З 1990 по 1993 рік він був депутатом Латвійської Верховної Ради Латвії. Співробітництво між латвійськими та харківськими науковцями має давніші традиції та на сьогодні воно набуває

нові форми. Ризькі хіміки друкували свої роботи в збірці видань "Питання з хімії та хімічних технологій", що регулярно видається в Харкові. Даугавпілський університет зовсім недавно відвідав професор Академії наук України Анатолій Непокупний, який в колах науковців є відомий, як дослідник романської, германської та балтійських мов. Під час перебування в Даугавпілсі він прочитав багато лекцій для студентів. Він працював в аспірантурі Харківського університету у мовника академіка Леоніда Булановського - ученика викладача Яніса Ендзеліна.

Неможливо не згадати наймолодшого та найвідомішого харків'янина в Латвії - це ніхто інший, як бегемот Фунтік, який живе в Ризькому зоопарці. 20 лютого 1989 року він народився в Харківському зоопарці і до Риги був привезений в 1990 році.

Міст поміж минулим та сьогоденням, поміж латиською та українською культурою створювався поступово - по цеглині, по ланці. Ця **виставка** про Харків, що була створена стараннями працівників Латвійської Академічної бібліотеки, є ще одною цеглинкою, поряд з якою знаходиться багато інших.

Латвійська Академічна бібліотека що була створена в 1524 році, є однією з найстаріших бібліотек в Європі. На сьогодні в бібліотечних фондах знаходиться більше ніж 3 мільйони видань та неопублікованих документів.

Вже багато років ЛАБ успішно співпрацює зі Спилкою українців Латвії, Посольством України в Латвії, відбулося багато цікавих заходів, концертів, виставок. Для розширення відносин в сфері науки та культури поміж Латвією та Україною, в приміщенні ЛАБ був створений Український інформаційний центр, в якому буде доступна найновіша інформація про Україну. ЛАБ має давнішні та дружні відносини з багатьма научними бібліотеками України - в Києві, в Одесі, в Харкові та в інших містах.

Инта Шмітіня

Керівник Справочно-бібліографічного відділу ЛАБ.

Відкриття виставки
22 вересня 2005 року в 14 годин
в Центральній научній бібліотеці
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
м. Харків, майдан Свободи 4